

Ærlig og vakkert

Else Resser Heyerdahl

psykolog ved Voksenpsykiatrisk avdeling, Diakonhjemmet sykehus

Om forsøket på å forstå det uforståelige.

STEFFEN KVERNELAND *En frivillig død*, No comprendo press, 2018, 112 sider

«På dette bildet fra 1973, åtte år før selvmordet, er jeg 10 år gammel. Hadde han allerede bestemt seg da?» I boken *En frivillig død* tar Steffen Kverneland oss med gjennom sitt sorgarbeid etter at faren

Odd tok sitt eget liv da Steffen var 18 år gammel. Odd hadde ventet til Steffen og storebroren Tore ble myndige, for å skåne dem. Kverneland er tegneserieforfatter og illustratør, og fikk i 2013 Brageprisen for sin tegneseriebiografi om Edvard Munch. Nå bruker han tegneseriens form og teknikker for å formidle historien om sjømannen, maskinisten, sivilingeniøren og oppfinneren Odd Kverneland. Vi får følge med i forfatterens personlige utforskning av hendelser i barndom og oppvekst for å forstå farens selvmord. Han gir oss innblikk i minner fra oppveksten i Haugesund med storebror, mor og far. Vi ser ham også som voksen og som pappa til gutten sin, Aksel.

Forsiden av boken vekker min nysgjerrighet. Det er en tegning av en mann i uniform med uniformslue, korslagte armer og distinksjon på ermene. Den er komponert som et fotografi. Holdningen gir inntrykk av en stolt skikkelse, men ansiktet er utvisket og grått og går nesten i ett med den grå og svarte bakgrunnen. Tittelen *En frivillig død* står skrevet i gull. Hvem er egentlig dette? En død helt? Og handler det virkelig om en frivillig død? Tegningen gjentar seg lenger inn i boken, etter hvert har han fått et ansikt, og til slutt på baksiden av boken som et fotografi: Leseren har fått svaret. For det er det jeg føler Kverneland gjør sammen med leseren, prøver å finne igjen den personen faren Odd var.

Forsøk på rekonstruksjon

Boken er laget i tegneserieformat med innslag av fotografier. Leseren føler seg tatt med av forfatteren mens han lager et album. Tegneserien reduserer distansen mellom formidler og leser, og kan illustrere noe en tekst alene ikke kan. Kverneland bruker mellom ett og fire bilder per side, og deler opp med svarte helsider som forsterker stemningen han setter leseren i. Tegningene varierer i detaljrikdom, fra det nærmest billedlige til tegninger med en komisk strek. Noen av de sistnevnte er hentet fra hans tidligere selvbiografiske utgivelse *Slyngel* (2002). Variasjonene i tegningene forsterker stemningen i bildet, situasjonene og ikke minst følelsene hos menneskene vi møter. Fargepaletten er dus, og i stor grad i det grå og mørke. Streken er både konkret og halvveis utvisket, vakre og godt komponerte.

«Det er et ubegripelig mørke i det å ville ta sitt eget liv som jeg sannsynligvis aldri vil forstå. Jeg har det ikke i meg. Han må ha hatt det forferdelig», skriver Kverneland. Fotografiene skaper nærhet til personene og hendelsene i boken, det blir sant for oss. Forfatteren forsterker opplevelsen fotografiene gir, ved å tegne en situasjon som om det var et fotografi, der de oppstilte personene ser mot leseren. Han bruker tidsreferanser fra populærkulturen, og i detaljrikdommen i bildene vil vi som har vokst opp på 70- og 80-tallet, kjenne oss igjen. Teksten er både spisset, fortellende, beskrivende og muntlig. Vi får følge forfatterens tanker og indre dialog der han forsøker å både huske og forstå fra barne- og ungdomstid, hjulpet av fetteren Jan Børges brev. Fetteren er et ekstra tidsvitne, og sender brev og mail med beskrivelser av farens familiehistorie. Far er borte, han kan ikke selv svare for seg, og vi forstår etter hvert at Steffens mor og bror også er døde. Steffen er alene i prosjektet med å lete i gamle minner og forsøke å forstå.

Unik fortelling

«At pappa er borte for alltid, er virkelig og ubegripelig. Det vanskeligste er at det var selvmord», skriver Steffen Kverneland. Han viser frem mange fasetter ved sin egen sorg; skyldfølelse, tankespinn, behovet for at alt skal bli normalt igjen, frykten for å få oppmerksomhet og å bli syntes synd på, religiøse tanker, og de befriende tårene. Forfatteren trekker frem farens egen spesielle barndom og utfordrende relasjon til sine foreldre. Han beskriver faren sin på en varm og forståelsesfull måte. Odd

slet etter hvert med angst og depresjon, og var innlagt på nervesanatorium. Han hadde sannsynligvis lenge kjent på utfordringer med å leve, og hadde tematisert selvmord med sin kone før de giftet seg. Så hvordan forstå den frivillige døden? Og hvor frivillig er et selvmord? Er det et ønske om å endre det uutholdelige mer enn det er et ønske om å dø? Blir døden en løsning i mangel av alternativer? Kan tanken på selvmordet gi en følelse av kontroll mens man lever? «Monge seie at selvmord e feigt. Eg tror tvert imot at det krevje jævla stort mot. Å hoppa i fallskjerm og sånt e peanuts i forhold», skriver Kverneland.

Odd Kverneland utsatte sin frivillige død til han mente gutta hans var bedre rustet til å tåle det. Han holdt ut smerten. Han sørget for at det var noen andre enn familien som fant ham. Det kan se ut som at sønnen har valgt å se omtanken i dette.

En frivillig død er en sterk fortelling og en vakker, varm og dramatisk bok, særdeles vellykket bygget opp i sitt særegne tegneserieformat.